

УДК 342.9:340.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.37>

ПАРАДИГМА ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ ІЗРАЇЛЮ: СИНЕРГІЯ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ТА АНГЛО-САКСОНСЬКОГО ПІДХОДІВ

Крайній П.І.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного права,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID: 0000-0002-1263-9392

Крайній П.І. Парадигма людиноцентризму в адміністративному праві Ізраїлю: синергія континентального та англосаксонського підходів.

Дослідження передумов формування права як соціального конструкта завжди проходить в атмосфері жвавих дискусій. З огляду на сучасні тенденції накопичення великих масивів інформації та появи інструментів які дозволяють досить швидко їх опрацьовувати, для науковця не має істотних перешкод дослідити особливості права різних країн, знайти схожі та відмінні риси тощо. Ізраїльська правова традиція, з одного боку, має кілька тисячоліть своєї історії. З іншого – саме у ХХ столітті на мапі світу з'явилась незалежна Держава Ізраїль яка впродовж наступних кількох десятиліть змогла досягнути вражаючих результатів у різних сферах. Її батьки-засновники не мали жодних сумнівів в успішній реалізації цього амбітного проєкту. Попри відчайдушний супротив інших країн Близького Сходу який, як правило, призводив до військових конфліктів що завершувались перемогою єврейської держави. Такий результат став можливим завдяки визнанню державою важливості кожної людини яка проживає на території держави. Забезпечення мінімального рівня захисту їх прав та реалізації свобод стало важливим фактором успіху ізраїльської держави.

Проте, однієї військової організованості, патріотизму та винахідливості недостатньо для того щоб бути однією із розвинутіших країн не тільки свого регіону, але й світу. Формування національної правової системи є однією з важливих передумов існування Ізраїлю в умовах постійних збройних конфліктів. У нашому дослідженні ми зупинимось на висвітленні окремих аспектів рецепції, а в подальшому – інтеграції людиноцентризму в адміністративне право ізраїльської держави за допомогою якої діяльність органів публічної влади, їх взаємодія з індивідом та судовий контроль утворюють унікальну систему яка забезпечує функціонування єврейського суспільства.

Досвід, що його отримали правники які працювали в Підмандатній Палестині, емігранти зі Сполучених Штатів Америки та Східної Європи, вплинув на формування правової системи яка досить швидко допомогла вибудувати не лише систему органів публічної влади, але й забезпечила відповідний рівень публічного врядування, надання публічних послуг, забезпечення діяльності органів публічної влади, належного рівня судового захисту. Використання кращого досвіду американської, британської та німецької правових традицій закріпило за судовою системою вирішальну роль у здійсненні контролю за діяльністю органів публічної влади у відносинах з приватною особою. У цьому аспекті, використання ізраїльського досвіду з розвитку та вдосконалення адміністративного права може бути корисним для використання українським законодавцем через існуючу необхідність забезпечувати додержання прав людини, налагоджувати діяльність публічної влади та судових органів в період тривалої російсько-української війни. Встановлено, що порядок із впливом загального права, розвиток людиноцентризму в адміністративному праві Ізраїлю здійснювався під впливом німецької правової традиції яку, в тій чи іншій формі, використовували у своїй діяльності юристи що здобули освіту на початку ХХ століття у провідних правничих вишах Німеччини.

Ключові слова: людиноцентризм; адміністративне право; органи публічної влади; Декларація незалежності Держави Ізраїль; Основні закони; Верховний Суд Ізраїлю.

Krainii P.I. The human-centered paradigm in Israeli administrative law: synergy between the continental and Anglo-Saxon approaches.

Research into the prerequisites for the formation of law as a social construct always takes place in an atmosphere of lively debate. Given the current trends in the accumulation of large amounts of information and the emergence of tools that allow it to be processed fairly quickly, it is not particularly difficult for researchers to study the characteristics of law in different countries, identify similarities and differences, etc. On the one hand, the Israeli legal tradition has several millennia of history. On the other hand, it was in the 20th century that the independent State of Israel appeared on the world map and,

over the next few decades, achieved impressive results in various fields. Its founding fathers had no doubts about the successful implementation of this ambitious project, despite the desperate resistance of other Middle Eastern countries, which usually led to military conflicts that ended in victory for the Jewish state and its heroic people. However, military organization, patriotism, and ingenuity alone are not enough to be one of the most developed countries not only in its region but also in the world. The formation of a national legal system is one of the important prerequisites for Israel's existence in conditions of constant armed conflict. In our study, we will focus on highlighting certain aspects of the reception and, subsequently, the integration of human-centeredness into the administrative law of the Israeli state.

The experience gained by lawyers who worked in Mandatory Palestine, immigrants from the United States and Eastern Europe, formed a unique legal system that quickly helped to build not only a modern system of public authorities, but also to ensure an appropriate level of public governance, the provision of public services, the functioning of public authorities, and an adequate level of judicial protection. The use of the best practices of American, British, and German legal traditions has given the judicial system a decisive role in controlling the activities of public authorities in their relations with private individuals. In this regard, the use of Israeli experience in the development and improvement of administrative law may be useful for Ukrainian legislators due to the existing need to ensure respect for human rights and to improve the functioning of public authorities and judicial bodies during the ongoing Russian-Ukrainian war. It has been established that, along with the influence of common law, the development of human-centeredness in Israeli administrative law was influenced by the German legal tradition, which, in one form or another, was used in their work by lawyers who were educated in the early 20th century at leading German law schools.

Key words: human-centeredness; administrative law; public authorities; Declaration of Independence of the State of Israel; Basic Laws; Supreme Court of Israel.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток законодавства у сфері захисту прав людини став наслідком незворотних змін що відбулись після завершення Другої світової війни. Для Сполучених Штатів Америки та Великої Британії, необхідно було вирішити ключові завдання які виникли з початком формування нового світового порядку. Німеччина потребувала значної економічної допомоги. Франція та ряд інших європейських держав мали своє бачення щодо надання такої підтримки. З іншого боку, Радянський Союз вбачав зовсім інший варіант відновлення європейських країн, зокрема – Німеччини. Економічна та соціальна ситуація на європейському континенті в перше повоєнне десятиліття була складною. Як слушно зауважував Т. Джадт «... настрої на континенті хитнулися від полегшення, яке давала сама перспектива миру й нового початку, до безжального усвідомлення та зростання розчарування» [1, с. 84]. Для порятунку повоєнних європейських держав було прийнято відомий «План Маршала», суть якого, за словами його автора – генерала Дж. Маршала «Потрібно зруйнувати зачароване коло і повернути європейцям упевненість в економічному майбутньому їхніх країн та Європи загалом» [2].

Для забезпечення сталого відновлення європейських економік, такий план передбачав надходження великих обсягів нафти з країн близькосхідного регіону що передбачало підтримку, в першу чергу, арабських держав як зі сторони США так й Великобританії. Вирішення ж іншого питання яке стосувалось створення на території Підмандатної Палестини окремої держави (держав) не перебувало на порядку денному у перші повоєнні роки. Населення цієї території впродовж тривалого часу знаходилося під владою Великої Британії, яка поширювала, крім іншого, свою систему права та законодавства. Євреї та араби що проживали на цій території послуговувались правилами що їх визначало османське та британське загальне право, релігійні норми та звичаї.

Оскільки, британське панування відбувалось понад три десятиліття в рамках мандатної системи Ліги Націй, за такий відносно невеликий проміжок часу, було підготовлено основу для формування, того, що після проголошення незалежності Ізраїлю стане правовою системою новоствореної держави. Завдяки тому що британці поширили застосування доктрини прецеденту, як вказують дослідники історії права ізраїльської держави, процес «англіцизації» відбувався доволі активно яка мала наслідком заміни османського комерційного права, заміну цивільного та кримінального процесуального кодексу. Було впроваджено основи британського публічного права [3]. В подальшому, завдяки активній діяльності Верховного Суду Ізраїлю впроваджувались нові підходи у вирішенні публічно-правових спорів між приватними особами та державою, між органами влади різного рівня які використовували, крім іншого, не лише американські чи британські теоретичні напрацювання загального права, але й надбання німецької правової доктрини.

Використання цих двох підходів мало наслідком формування унікальної правової системи загалом, та адміністративного права зокрема. Формування змішаної правової системи мало іще один

важливий результат – створення належного правового регулювання що забезпечує захист прав людини та свобод. При цьому такий розвиток відбувався під час неодноразових воєн та військових конфліктів. Навіть сьогодні, забезпечення необхідного рівня правового регулювання публічно-правових відносин здійснюється завдяки визнанню принципу верховенства права, здійснення судового контролю судовими органами, діяльністю окремих органів публічної влади якими забезпечується перевірка додержання законодавства під час надання публічних послуг (наприклад, діяльність Державного контролера).

Вивчення ізраїльського досвіду формування адміністративного права, його інститутів в умовах дії воєнного стану, а також, досвіду використання доктринальних положень закріплення принципу верховенства права, обмеження свавілля зі сторони органів публічної влади під впливом англо-саксонської та континентальної правових сімей може бути корисним для української адміністративного права. В своїй сукупності це дасть змогу зрозуміти яким чином забезпечити реалізацію українських конституційних положень які визначають вищість людини над державою, особливо, в умовах дії воєнного стану та майбутньої повоєнної відбудови.

Мета дослідження: вивчення наукових публікацій ізраїльських та українських дослідників щодо розвитку окремих інститутів адміністративного права під впливом англо-саксонської та континентальної правових сімей є метою нашого дослідження. Для цього нами опрацьовано актуальні публікації, що стосуються окремих історичних аспектів формування адміністративного права Ізраїлю, яке тісно пов'язано із конституційним правом. Крім цього, окрему увагу зосереджено на персональному складі суддів Верховного Суду Ізраїлю які у перші десятиліття своєї діяльності неодноразово посилались на конституційні положення німецького законодавства. Завдяки їх діяльності, ізраїльське публічне право збагатилось окремими положеннями які були сформовані німецькими правниками до часу, коли нацистський режим повністю поглинув ліберальні та демократичні основи що були сформовані в період Веймарської республіки. Хоча в Державі Ізраїль до цього часу не має писаної конституції, вищепераховані зміни вплинули на прийняття у 1992–1994 рр. двох Основних законів: про свободу професійної діяльності та про гідність і свободу особистості [4, 5].

Вони стали каталізаторами «конституційної революції» правового статусу людини та громадянина що відкрило шлях, в тому числі, для перегляду парламентського законодавства, актів органів публічної влади. Цього не могло відбутись без впливу доктрини та практики що формувалась попередні кілька десятиліть яка, в тому числі й парадигми людиноцентризму. Вивчення ізраїльського кейсу дозволяє зробити висновок про те що навіть в умовах необхідності запровадження правового режиму воєнного стану, захист прав людини може бути забезпеченим не лише формально але й реально.

Стан опрацювання проблематики. Наукові дослідження які розкривають окремі аспекти впливу континентальної та англо-саксонської правових сімей здійснюються як ізраїльськими так й зарубіжними вченими, правниками, суддями. Існуючі на сьогодні публікації розкривають окремі аспекти історії розвитку правової системи Держави Ізраїль (П. Лахав, Р. Харріс, А. Ліховські, А. Кедар та ін); становлення та розвитку ізраїльського публічного права (А. Мейдані, Й. Рабін, С. Навот, Р. Гавісон та ін.); впливу німецького права на формування судової практики суддями Верховного Суду Ізраїлю (Е. Рубінштейн, Л. Дональд, Ф. Оз-Сальцбергер, Е. Сальцбергер та ін.). Під час дослідження сформульованої теми вивчено та проаналізовано спогади та наукові праці суддів Верховного Суду Ізраїлю (Г. Кона, М. Ландау, А. Віткона, А. Барака) які впливали на формування сучасного публічного права Ізраїлю. Вітчизняні наукові дослідження, переважно, стосуються вивчення єврейської правової системи (М.Т. Гартман), секуляризації та десекюляризації правових систем релігійного типу (Ю.А. Піх), забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах війни адміністративно-правовими засобами (О.П. Махмурова-Дишлюк). Проте, системних досліджень впливу людиноцентризму на адміністративне право Ізраїлю вітчизняною наукою адміністративного права не проводилось.

Виклад основного матеріалу. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй у своєму рішенні про поділ Палестини від 29 листопада 1947 року вказала на те, що «Установчі збори кожної держави (єврейської та арабської) розробляють демократичну Конституцію» [6]. Незадовго до проголошення створення Держави Ізраїль, конституційною комісією, що її сформувала Тимчасова державна рада, до складу якої увійшли представники різних політичних партій, до 1 жовтня 1948 року мало бути напрацьовано Проект Конституції. Між членами комісії існувала принципова згода щодо необхідності прийняття Конституції, але в міру наближення виборів до Установчих зборів почали виявлятися розбіжності – як щодо термінів прийняття Конституції, так і щодо її змісту. Перша арабо-ізраїльська війна тривала паралельно із процесом формування конституційних основ ізраїльської держави. До вказаної дати проекту закону підготовлено не було. Це й не дивно, адже мешканців нещодавно проголошеної держави це мало хвилювало, бо тоді йшлося у буквальному сенсі

слова про її виживання. Після свого обрання Установчі збори 15 лютого 1949 року (згодом, їх буде перейменовано на «Кнесет першого скликання» – авт.) прийняли Закон про перехідний період що встановлював особливості діяльності органів влади та судових органів на території держави.

Триваючі дискусії щодо Конституції Ізраїлю зумовили необхідність обрання одного із кількох можливих варіантів що його пропонували представники різних політичних сил. Компромісним варіантом стала пропозиція, запропонована депутатом Кнесету І. Харарі. Її суть полягала у тому, що окремих розділ Основного Закону вводиться у дію окремим законом. Такі розділи повинні передаватись на затвердження майбутнього II Кнесету по мірі завершення роботи над ними. По завершенню, усі розділи повинні буди включені до Конституції держави [7]. Таке консенсусне рішення приймалось під впливом континентальної правової сім'ї.

Наприклад, з доктрини німецького публічного права використано поняття «Основний Закон», оскільки лише за кілька місяців до цього у Федеративній республіці Німеччина було прийнято її Конституцію яка мала назву Основний Закон Федеративної республіки Німеччина (23 травня 1949 р.). Щодо способу прийняття Конституції, то вона схожа на застосовану французьким законодавцем модель. З 1873 по 1926 рр. Конституція Франції, зовнішньо, являла собою серію конституційних, останнім з яким став конституційний закон яким завершилась Третя Республіка у липні 1950 року.

Перехід від органів влади Ішува (єврейська громада в підмандатній Палестині – авт.) та пов'язаних з ними певними політичними рухами до створення органів публічної влади, як не дивно, розпочався іще до того моменту, поки британський мандат закінчить свою дію та проголошення незалежності Ізраїлю. У період часу, який охоплює прийняття рішення ООН про поділ Палестини і прийняття Декларації про проголошення незалежності Держави Ізраїль 14 травня 1948 року, було вжито певних заходів для формування необхідних державних та політичних інститутів, що значно полегшило перехід від Ішува до Держави Ізраїль. Всього лише через кілька днів з моменту проголошення незалежності, було прийнято перший нормативний акт в історії країни – Закон про право і адміністрацію, 5708-1948». У розділі 17 проголошувалось: «... закони, що діяли в країні до проголошення незалежності, залишаються в силі, якщо вони не суперечать принципам, закріпленим у Декларації незалежності, і не вступають у конфлікт із законами, що приймаються Кнесетом (парламентом)» [8]. Таким чином, правова система Ізраїлю має елементи османського права (що діяло до 1917 року), законів які були прийняті під час поширення дії британського мандату та містять велику частину англійського загального права, елементи єврейського релігійного права та деякі аспекти інших систем (континентальної).

Особливістю, яка визначила риси сучасного ізраїльського публічного права, є великий корпус прецедентного права, яке розвивається з 1948 року, тобто, з початку функціонування судової системи загалом та Верховного Суду Ізраїлю зокрема. Авторитет та важливість останньої формувалась, в першу чергу, суддями які започаткували діяльність найважливішої судової інституції ізраїльської держави. Кожен із них отримав належну правничу освіту у різних країнах: Німеччина, Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Східна Європа. Така розмаїта географія, не меншою мірою вплинула на той статус Верховного Суду Ізраїлю який він має сьогодні. Це не лише найвищий судовий орган. Він виконує роль судового контролю що вкрай необхідно як для забезпечення належного рівня захисту прав людини і громадянина у відносинах з органами публічної влади (здобуття освіти; вчинення реєстраційних дій; проходження публічної служби та ін.) так й належне функціонування механізму стримувань та противаг між Урядом та Кнесетом.

Довіра ізраїльтян до органів публічної влади, загалом, погіршується. Проте, Верховний Суд Ізраїлю має один із найвищих показників довіри. Згідно щорічного опитування, проведеного Ізраїльським інститутом демократії (Israel Democracy Institute), лише 35 відсотків людей досить сильно або дуже довіряють інституціям, з 65 відсотків у 2012 році. Верховний Суд Ізраїлю має порівняно високий рейтинг довіри: 42 відсотки євреїв-ізраїльтян заявили, що довіряють йому минулого року – 3 місце після Армії оборони Ізраїлю та Президента Ізраїлю. Цей показник був значно вищим, ніж довіра до уряду (24 відсотки) та Кнесету, парламенту Ізраїлю (19 відсотків). Для арабських ізраїльтян, які взяли участь у опитуванні, репрезентативному для населення країни, Верховний Суд Ізраїлю, залишається установою, якій найбільше довіряють з усіх, тоді як довіра для цієї групи була нижчою загалом [9]. Такі результати свідчать про те, що для населення Ізраїлю має вагоме значення діяльність найвищої судової інституції. В чому полягає феномен такого рівня довіри? Чому з-поміж інших органів влади, крім ЦАХАЛу та Президента Ізраїлю який володіє номінальними функціями, Верховний Суд Ізраїлю має такий рівень авторитету? На нашу думку, такий результат обумовлюється не лише тим що Ізраїль є демократичною та єврейською державою, згідно Декларації незалежності, якою закладено правові начала щодо захисту прав і свобод людини, але й істотним впливом англо-саксонської та континентальної правових сімей, безпосередньо, на суддів

які отримали правничу освіту в різних країнах. І це стало одним із тих важливих факторів які допомогли «вплести» у матерію ізраїльського адміністративного права людиноцентризм.

На початку свого функціонування, майже 30 відсотків суддів Верховного Суду Ізраїлю здобули юридичну освіту в Німеччині. Вони були важливою частиною масової міграції яка розпочалась після приходу нацистів до влади та поширенні нацизму. З-поміж інших мігрантів які прибули в Підмандатну Палестину, вони сформували окрему групу яка вирізнялась акцентом та характером з усіх інших численних мігрантів з Східної Європи. Вони навіть отримали колективне прізвисько – «екке». Цей сленговий термін, який використовується досі, протягом років асоціювався як з позитивними, так і з негативними рисами, від пунктуальності до надмірної жорсткості [10].

Юридична професія приваблювала багатьох німецьких євреїв в останні роки Другої імперії та протягом усього періоду існування Веймарської республіки. На момент приходу А. Гітлера до влади, за підрахунками, до 40 відсотків адвокатів у Берліні та Франкфурті були євреями. Багато з сотень тих, хто емігрував до Палестини в 1930-х роках, були змушені покинути свою професію через мовні труднощі, суворі вступні іспити та тенденцію британського мандатного режиму відхилити заявки єврейських юристів на державні посади. Емігранти, які подолали мовні та реєстраційні бар'єри (а також загальну зацікавленість у тому, щоб стати піонерами землеробства), зайнялися приватною практикою.

Важливо, що під час мандатного режиму було призначено лише невелику кількість єврейських суддів. Гад Фрумкін (один із суддів Верховного суду Підмандатної Палестини) був єдиним євреєм у Верховному суді мандату, а Моше Ландау був одним з небагатьох єврейських суддів нижчої інстанції (в майбутньому, був головуючим на судовому процесі по справі А. Ейхмана). Перші п'ять суддів, призначених до Суду, відображають цікаву культурну рівновагу: двоє з них були випускниками австрійських або німецьких університетів: президент Смойра та Менахем Дункельблум, який був уродженцем Кракова, Галичина (1889) і, отже, підданим Австро-Угорщини. Поряд із двома «німецькими» суддями було призначено двох випускників британських або американських університетів – Іцхака Ольшана, уродженця Ковна, та Шнеора Залмана Чешина, народженого в Палестині. П'ятий суддя, рабин Сімха Асаф, не був юристом [11].

Навіть у 1970-х роках, коли з очевидних демографічних причин було менше кандидатів німецького походження, троє з десяти призначених до Верховного суду все ще були уродженцями Німеччини: Бен-Ціон Шершевський, Шломо Ашер і Менахем Елон, який працював у Верховному суді з 1977 по 1993 рік, останні роки як заступник голови суду. Загалом 36 відсотків перших суддів Верховного суду (призначених до 1978 року) були вихідцями з Німеччини, 40 відсотків народилися в Східній Європі, 8 відсотків народилися у Великій Британії або США, а 16 відсотків народилися в Палестині.

Юридична та академічна система, в якій більшість молодих юристів сподівалися розпочати свою кар'єру, була цікавим поєднанням стабільності та неспокою, традицій та змін. Веймарська республіка, ліберально-демократична конституція якої була розроблена єврейським юристом Г. Прейссом, викликала велику ворожість з боку багатьох німецьких академіків. Вона базувалася на Версальському договорі, який багато німців вважали примусовим і гнітючим, що робило саму республіку незаконною або, принаймні, морально нелегітимною. З ретроспективи легко вказати, наскільки ненависною була короткочасна республіка для багатьох її юристів. Історики часто зосереджуються на випадках, коли судді, адвокати та професори публічно ганьбили режим і його конституцію. Наприклад, веймарські суди були поблажливими до правих ворогів республіки і виносили суворі вироки соціалістам і комуністам [12].

На початку ХХ століття більшість німецьких юридичних факультетів становили осередки консерватизму. Правознавство залишалося однією з найдавніших академічних дисциплін, що зберегла традицію інституційної окремішності з часів середньовічного університету. Крім того, на той момент фундаментальні суперечки щодо природи німецького права та конфігурації правової системи були, загалом, остаточно врегульовані.

В Німеччині домінував юридичний формалізм, що передбачав бачення суду як лояльного та некреативного виконавця букви закону. Цей період був також добою *Rechtswissenschaft* – розуміння права як «юридичної науки», яка претендує на методологічну строгість, зіставну з природничими дисциплінами, а її практики – на технічну точність при застосуванні встановлених процедур. Подібний «науковий» підхід, однак, був радше академічною абстракцією: в реальних умовах судова практика змушено адаптувала тлумачення норм до стрімких змін, зумовлених війною, поразкою та конституційними трансформаціями.

Попри це, від університетського середовища не вимагалася така адаптивність. Професори переважно утримувалися від сприйняття нових політичних або інтелектуальних викликів, а навчальні плани ставали дедалі більш «історичними», часто нехтуючи філософськими інноваціями попередніх

десятиліть, включно з новітніми напрямками філософії права. Такий підхід був особливо характерним для Берлінського університету, де в 1930-х роках навчалися п'ятеро майбутніх суддів Верховного суду Ізраїлю. Водночас, німецький лібералізм історично був пов'язаний з державою; він часто був «колективістським» і набагато менш орієнтованим на індивідуума, ніж його західні аналоги [13].

Ліберальне законодавство у свій розквіт, у другій половині XIX століття, дійсно визнавало індивідуальні права, але не на універсальній основі. На думку Д. Блекборна та Г. В. Елея, таке законодавство зосереджувалося на правах бургера, приватного громадянина, що володіє майном, а не на політичних правах штатсбургера, повноправного політично активного громадянина. У дусі римського права, та, відповідно, до традиції природного права, індивідуальна особа розглядалася насамперед як юридична особа. Індивідуальна свобода розумілася передусім як свобода укладення договорів [14].

Економічний лібералізм не був єдиною доктриною громадянської свободи, яка сформувалася в Німеччині XIX століття. Поряд з нею розвивалася інша традиція – колективістський і націоналістичний лібералізм, що наголошував на спільних громадянських зобов'язаннях. Саме ця течія думки, тимчасово поєднавшись із соціалістичними ідеями, спонукала Німеччину стати піонером у сфері законодавства про соціальні права, гарантування доходів, національне та медичне страхування. Однак такий підхід не враховував інших аспектів захисту особистості. Він не підтримував громадянські права, які могли б суперечити інтересам національної держави, такі як свобода думки, слова та об'єднання.

Свій істотний вплив, крім іншого, для поширення людиноцентричної парадигми здійснило поширення поняття «Rechtsstaat» – німецької концепції правничої держави. Цей термін, не має точного відповідника в англійській мові. Він є частиною німецького політичного словника з XIX століття і вважався унікально німецьким як у самій Німеччині, так і за її межами. У перекладі з іврит, цей термін має назву «medinat chok». Він використовувався в декількох важливих судових рішеннях і був поширений в юридичній та політичній дискусії Ізраїлю з 1930-х років. Він не використовувався виключно німецькими суддями, оскільки не відрізнявся чітко від англо-американського терміна «rule of law» (верховенство права). Проте «medinat chok» може асоціюватися виключно з німецькою традицією [11, с. 180]. Поняття «medinat chok» сьогодні широко використовується, завжди в позитивному сенсі. Воно вважається ідеологічно та політично нейтральним.

Спадкоємність була традиційною та ресурсозберігаючою альтернативою, коли мова йшла про інші галузі права, але не про конституційне та адміністративне право. Конституційні рамки підмандатної Палестини не могли підтримати функціонування незалежної держави, оскільки нова держава Ізраїль відрізнялася від колонії в кількох важливих аспектах: вона була проголошена єврейською державою; вона була створена як представницька демократія; її демографія різко змінилася через депортацію і втечу арабів, які стали біженцями, а також через масову єврейську імміграцію з Європи та арабських країн; вона була втягнута в збройний конфлікт з сусідніми країнами. Ці та інші зміни поставили нову державу перед необхідністю прийняття важливих конституційних рішень протягом перших кількох років після її створення що сформувало сучасну правову систему Ізраїлю у якій окреме місце належить конституційному та адміністративному праву, діяльності Уряду та судовому активізму Верховного Суду Ізраїлю.

Висновки. Отже, дослідження доктринальних та нормативних джерел розвитку ізраїльського адміністративного права дозволяє зробити висновок про те що людиноцентризм як світоглядна парадигма була рецепійована ізраїльською державою. Такий процес відбувався як під впливом дії загального права яке було відоме для палестинських правників до здобуття Ізраїлем незалежності, так й особистісного світогляду суддів Верховного Суду Ізраїлю який формувался у демократичних країнах Європи, Великої Британії та Сполучених Штатів Америки. Вплив німецької доктрини «Rechtsstaat», з часом, знайшов відображення в окремих рішеннях Верховного Суду Ізраїлю. Поряд із цим, правники які одержали юридичну освіту у країнах загального права, вирішували справи застосовуючи категорію «Rule of Law». Незважаючи на відсутність писаної конституції, діючі Основні Закони, діяльність Кнесету та Уряду, а також, судовий контроль, що його здійснює судова система, Ізраїль залишається єдиною демократичною країною свого регіону. Крім значних військових, економічних, демографічних та наукових досягнень, такий результат став можливим із поширенням людиноцентризму. Забезпечення належного рівня захисту прав і свобод людини в Державі Ізраїль забезпечується, навіть у найскладніші часи військових конфліктів що не перетворює її на тоталітарну державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Джадт Тоні. Після війни. Історія Європи від 1945 року / пер. з англ. Катерина Зарембо. – 4-те вид. Київ: Наш Формат, 2023. 912 с. іл.

2. The Marshall Plan Speech "The whole world hangs in the balance...". *The George C. Marshall Foundation*. URL: <https://www.marshallfoundation.org/the-marshall-plan/speech/> (date of access: 11.01.2026).
3. Pnina Lahav, Ron Harris, Assaf Likhovski & Alexandre Kedar. *Israeli Legal History: Past and Present*. Ashgate. 2002. P. 1-34. URL: https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/2672 (date of access: 11.01.2026).
4. Basic-law: Freedom of Occupation. (Originally adopted in 5754-1994). URL: <https://m.knesset.gov.il/EN/activity/Documents/BasicLawsPDF/BasicLawOccupation.pdf> (date of access: 11.01.2026).
5. Basic-law: Human Dignity and Liberty. (Originally adopted in 5752 – 1992). URL: <https://m.knesset.gov.il/EN/activity/documents/BasicLawsPDF/BasicLawLiberty.pdf> (date of access: 11.01.2026).
6. United Nations General Assembly A/RES/181(II) of 29 November 1947. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20171010090147/https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253> (date of access: 11.01.2026).
7. Harari Proposal Passes, Ending Prospects for an Israeli Constitution. Center of Israel Education. URL: <https://israeled.org/harari-proposal-constitution/> (date of access: 11.01.2026).
8. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Supreme Court of Israel. CDL-JU(2006)036. 7 September 2006. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-JU\(2006\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-JU(2006)036-e) (date of access: 11.01.2026).
9. Israel Protests. Trust in Institutions Has Diminished in Israel. URL: <https://www.statista.com/chart/29577/trust-in-state-institutions-israel/?srsId=AfmBOoq1riR52l6v2QhcyxHM3PDuiuAqW-u3CBuHCmBh8vdbR9rfp064> (date of access: 11.01.2026).
10. Lahav P. *The Power and the Office: The Supreme Court during its First Decade*. Iyunei Mishpat. 1989. 14. 479 p.
11. Oz-Salzberger F., Oz-Salzberger E. *The Secret German Sources of the Israeli Supreme Court*. *Israel Studies*. 1998. Volume 3, Number 2. pp. 159-192. URL: https://www.researchgate.net/publication/236717442_The_Secret_German_Sources_of_the_Israeli_Supreme_Court.
12. Ringer F. K. *The Decline of the German Mandarins: The German Academic Community, 1890–1933*. Wesleyan University Press, 1990. 528 p.
13. Sheehan James J. *German liberalism in the nineteenth century*. Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press. 411 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026